

Atıf/Citation: Cengiz Arslan, Ş. (2025). Arapçadan Türkçeye çeviride kültürel öğelerin aktarımı: Tayyib Sâlih'in Mevsimu'l-hicre ile's-şimâl adlı eserinin Türkçe çevirisi üzerinden bir inceleme. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 8 (2), 800-814. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1674752>

Şehide CENGİZ ARSLAN*

**ARAPÇADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRİDE
KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARIMI: TAYYİB
SÂLİH'İN MEVSİMU'L-HİCRE İLE'S-ŞİMÂL
ADLI ESERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ
ÜZERİNDEN BİR İNCELEME**

**THE TRANSFER OF CULTURAL ELEMENTS IN
ARABIC TO TURKISH TRANSLATION: AN
ANALYSIS OF THE TURKISH TRANSLATION
OF TAYYİB SÂLİH'S MAWSİM AL-HİJRA İLA
AL-SHİMAL**

ÖZET

Kültürün dışavurumu mesabesindeki dili, kültürden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla bir toplumun kültürü, sadece o toplumun dili incelenerek analiz edilebilir. Bu bağlamda edebî eserler dilsel ve sanatsal bir yapıt olmanın yanı sıra kültürel bir vesika hükmündedir. Edebî eserlerin bu çok yönlü yapısı çevirisini güçleştirmekte ve çevirmene bu noktada büyük iş düşmektedir. Edebî çevirinin zorluklarından biri kuşkusuz kültürel öğelerin çevrilmesidir. Topluma özgü kültürel kodlar olarak tanımlanabilecek bu öğeler çoğu zaman erek kültürde karşılık bulamamaktadır. Çevirmenin kültürel öğelerin çevirisinde karşılaştığı engelleri nasıl aştığı sorusu pek çok araştırmaya konu olmuş ve çeviribilimciler tarafından stratejiler önerilerek bu engel aşmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Arapçadan Türkçeye çeviride kültürel öğelerin aktarımının hangi stratejiler odağında gerçekleştiği, Arap edebiyatının önemli isimlerinden Tayyib Sâlih'in Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl adlı eseri ve Türkçe çevirisi üzerinden incelenmiştir. Kaynak metindeki kültürel öğelerin tespiti ve erek metinle karşılaştırmalı analizi sonucunda, Türk ve Arap kültürünün coğrafi, dinî ve tarihî müşterekleri sebebiyle pek çok ortak paydaya sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, iki dil arasındaki çeviride kolaylık sağlamaktadır. Çevirmenin çevreye dair öğeler dışında kültürel benzerliklerin olduğu ifadelerde, ortografik uyarlama veya metin içi açıklama stratejilerine başvurduğu; kültürel mesafenin arttığı durumlarda ise özerk yaratım, sınırlı evrenselleştirme ve yerlileştirme gibi değiştirme yöntemlerini kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kültürel öğeler, Tayyib Sâlih, Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl, çeviri stratejileri

ABSTRACT

Language, as a cultural manifestation, cannot be considered independent of culture. Therefore, the culture of a society can only be analyzed by examining the language of that society. In this regard, literary works are not only linguistic and artistic works but also cultural documents. This multifaceted structure of literary works complicates their interpretation and places a significant responsibility on the interpreter. Undoubtedly, one of the greatest challenges in literary translation lies in rendering cultural items. The question of how translators overcome the obstacles encountered in the translation of cultural items has been the subject of numerous studies. In this study, the subject was examined within the context of Arabic and Turkish through the work of Tayyib Sâlih, one of the important names in Arabic literature, titled Mawsim al-Hijra ila al-Shimal, and its Turkish translation. In the source text, the identification of culturally specific items and their comparative analysis with the target text have revealed that Turkish and Arab cultures share numerous commonalities. This situation facilitates translation between the two languages. It has been determined that the translator employed strategies such as orthographic adaptation, intratextual gloss, autonomous creation, limited universalization, and naturalization in the translation.

Keywords: Cultural specific items, Tayyip Salih, Mawsim al-Hijra ila al-Shimal, translation strategies

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara/Türkiye. E-Posta: sehida_sc@hotmail.com / Lecturer (PhD), Hacı Bayram Veli University, School of Foreign Languages, Ankara/Türkiye. E-mail: sehida_sc@hotmail.com

Giriş

Dil, insan yaşamını kuşatan bir iletişim aracıdır; insan bu sayede düşünür, adlandırır, konuşur, anlaşıp ve üretir. Bir toplumun kullandığı dil, o toplumun aynasıdır; kültürünü, gelenek göreneklerini ve hayata bakış açısını görmemize imkân tanımaktadır (Aksan, 2015, s. 13). Dilin en etkili ve sanatsal kullanımıysa edebî metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Edebî metinler, içinde doğdukları toplumun ruhunu, kültürel dokusunu ve yaşam biçimini sanatsal bir dille aktararak okura kendi toplumundan bir kesit sunmakta ve kültürel kodlarla o toplumun bir resmini çizmektedir. Bu resimde o toplumun ikliminden, inancından, gelenek ve göreneklerinden kısacası yaşanmışlıklarından izler bulmak mümkündür. Edebî metinlerdeki kültürel ifadeler, çeviri aracılığıyla diğer toplumlara aktarılmakta böylece çeviri toplumlar arasındaki iletişimi sağlarken aynı zamanda kültürel bir etkileşim meydana getirmektedir.

Edebî metinlerin sanatsal dili, estetik yapısı ve kültürel ifadeler bakımından zenginliği göz önünde bulundurulduğunda edebî çevirinin zorluğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda çevirmene büyük iş düşmektedir; yalnızca iki dile değil, aynı zamanda iki kültüre de hâkim olması gerekmektedir. (Aksoy, 2002, s. 58-59). Çeviribilimde “kültürel öğeler (culture specific items)” olarak adlandırılan kültürel ifadeler, her ne kadar bazı toplumlarda benzerlik gösterse de genellikle belirli bir topluma özgüdür; erek toplumda farklı çağrışımlar yapabilmekte veya tamamen yabancı gelebilmektedir (Suçin, 2007, s. 110). Bu nedenle çeviride kültürel aktarımın önemini konu alan pek çok araştırma, bu durumu çeviride karşılaşılan engeller arasında saymakta ve bu ifadelerin çevirisi için çeşitli stratejiler önermektedir (Aksoy, 2002, s. 88). Kültürel öğelerin hangi stratejiler kullanılarak çevrildiğinin tespiti, sonraki çeviriler için yol gösterici olmasının yanı sıra iki kültür arasındaki kültürel benzerliklerin ve kültürel mesafenin tespitine de imkân tanımaktadır. Bu tür incelemeler dilin ve çevirinin kültürel yönünü vurgulaması ve çevirinin salt dilsel bir aktarım olmadığı gerçeğini örnekler üzerinden ortaya koyması bakımından da kıymetlidir.

Arapçadan Türkçeye çeviride kültürel öğelerin hangi stratejiler odağında gerçekleştiğini konu edinen bu çalışmada Tayyib Sâlih’in Mevsimu’l-Hicre ile’ş-Şimâl adlı romanı inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Makalede eserin Adnan Cihangir tarafından Arapça aslından yapılan çevirisi, Peter Newmark’ın kültürel öğeler tasnifi ve Javier Franco Aixelá’nın çeviri stratejilerinden faydalanılarak incelenmiştir. Önce yazar ve eser hakkında bilgi verilmiş, ardından çalışmanın kuramsal çerçevesi açıklanmıştır. Sonrasında kaynak metinde tespit edilen kültürel öğelerin erek metne nasıl aktarıldığını ortaya koymak amacıyla karşılaştırmalı metin analizi yapılmış ve analiz sonucu ulaşılan bulgular yorumlanmıştır. Bu araştırmanın amacı Arap kültürüne dair kültürel öğelerin Türkçeye hangi stratejiler kullanılarak çevrildiğini belirlemek ve iki kültür arasındaki kültürel mesafeyi analiz etmektir.

Tayyib Sâlih ve Mevsimu’l-hicre ile’ş-şimâl

et-Tayyib Muhammed Sâlih Ahmed, 1929 yılında Sudan’ın kuzeyinde bulunan Mervâ eyaletinde dünyaya gelmiştir (es-Sekût, 2015, s. 413). Mervâ’ya bağlı ed-Debbet’ul-Fukarâ beldesi yakınlarındaki Kermekûl köyünde yaşayan, çiftçilikle geçinen, orta halli, dindar bir ailenin çocuğudur (Pekparlatır, 2020, s. 552).

İlköğrenimine Kur’an ve Arap dili eğitimi veren medreselerde geleneksel dini bir eğitimle başlamıştır. Sekiz yaşına geldiğinde İngilizlerin kurduğu koloni okulunda ilkokulu okumuş;

köyünde ortaokul olmadığından ortaokul eğitimi için Port Sudan'a gitmiş ve bu yıllarda İngilizce öğrenmiştir (Cibril, 1997, s. 40). Lise öğrenimi içinse Umm Dermân'daki Vâdî Sidnâ lisesine kaydolmuştur (Cibril, 1997, s. 42). Lisede elde ettiği başarı neticesinde Oxford ve Cambridge gibi üniversitelerden davet alsa da ailesi bu daveti geri çevirmiş ve üniversite eğitimine Hartum'da devam etme kararı almıştır. Üniversitede Fen bölümünü seçmesine rağmen edebiyata ilgisi sebebiyle bölümün kendine uygun olmadığını düşünerek üniversiteyi bırakmıştır (Koç, 2004, s. 19-20). Hartum'da bir süre çeşitli kurumlarda öğretmenlik yaptıktan sonra 1953 yılında İngiliz Radyosu BBC'nin Arapça bölümünde çalışmak için Londra'ya gitmiştir. Londra'da hem çalışmış hem de eğitime devam ederek Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. BBC'deki görevine uzun yıllar devam eden Sâlih, bu kurumda Tiyatro bölümünün müdürlüğüne kadar yükselmiştir (Laskar, 2022, s. 24). BBC'deki görevinin ardından Sudan'a geri dönerek bir süre burada yaşamış ve Sudan radyosunda edebiyat üzerine programlar yapmıştır (Aljazera Culture, 2025). 1974 yılında Katar'a gitmiş; Katar İletişim Bakanlığı'nda müdür ve danışman olarak görev yapmıştır. Ayrıca UNESCO bünyesinde farklı ülkelerde çalışmalar yürütmüştür (es-Sekût, 2015, s. 413). 2009 yılında sekiz ay boyunca tedavi gördüğü Londra'daki hastanede hayata veda etmiştir (Yener, 2017).

Tayyib Sâlih, seksen yıllık ömrüne önemli görevlerin yanı sıra çok sayıda önemli eserler sığdırmıştır. Roman türünde üç eser kaleme almıştır; bunlar: *Ursu'z-Zeyn* (1962), *Mevsimu'l-Hicra ile Ş-Şimâl* (1967), *Bendersâh: Davu'l-beyt* 1971) ve *Maryûd* (1977)'dur. Hikâyeleriye şunlardır: *Nahletun 'Alâ'l-Cedvel*, *Hafnetu Temr*, *Risale ilâ İylîn*, *Dûmetu Ved Hâmid*, ...*İzâ Câ'et*, *Hakezâ Yâ Sâdetî*, *Mukaddimât*, *Uğniyetu Hubb*, *Huṭve li'l-Emâm*, *Leke Hattâ'l-Memât*, *el-İhtibâr*, *Sûzan* ve *'Alî, er-Racul'ul-Kubrusî*, *Yevmun Mubârekun 'alâ Şâtî'i Ummi Bâb* (Ayyıldız, 2018, s. 664). Ayrıca Londra'da yayınlanan *el-Mecelle* adlı Arapça, haftalık dergide yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Tüm eserlerini çok iyi İngilizce bilmesine rağmen Arapça kaleme almıştır. Eserlerinde klasik Arap edebiyatının ve İslam dininin etkilerini görmek mümkündür. Etkilendiği Batılı edebiyatçıları arasında Shakespeare, Jonathan Swift, William Fulkher, Goethe gibi ünlü isimler yer almaktadır (Koç, 2004, s. 24-25).

“Romanlarında Ved Hâmid köyündeki basit yaşamdan yola çıkarak, kahramanlarını yerli ve yabancı karakterlerden seçerek, kadın ve erkek arasındaki karmaşık ilişkileri, adet ve gelenekleri, karamsarlığı ve umudu aynı anda ele alır” (Koç, 2017, s. 71). Eserlerinde karmaşık kurgusal olaylardan ziyade hayatın içinden günlük olayları, yalın ve anlaşılır bir dille ifade etmiştir (Pekparlatır, 2020, s. 554). Doğduğu topraklardaki ezilmiş ve sömürülmüş Sudan halkının yaşamını konu alan hikâye ve romanları Arap edebiyatının değerli eserleri arasında sayılmaktadır. Eserleri sadece Arap dünyasında ses getirmekle kalmamış İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Japonca, Türkçe gibi pek çok dile çevrilmiş, akademik çalışmalara ve lisansüstü tezlere konu olmuştur (et-Tayyib, 2001, s. 9). Tayyib Sâlih'in eserlerini bazı eleştirmenler konu bütünlüğü sağlamadığı için eleştirseler de başka bir kesim onu “Arap Romanının Dehası (عقري الرواية العربية)” olarak isimlendirmiştir (Ayyıldız, 2018, s. 663).

Mevsimu'l-hicre ile Ş-Şimâl

Mevsimu'l-Hicre ile Ş-Şimâl, Tayyib Sâlih'in ikinci ve en çok ses getiren romanıdır. Roman ilk kez 1966 yılında Beyrut'ta yayınlanan “Hivâr” dergisinde yayımlanmıştır (Hicâzî, 2015, s. 142). 2001 yılında Arap Edebiyatı Akademisi tarafından 20. yüzyılın en önemli romanı

seçilmiştir. Ayrıca 20. yüzyılın önde gelen yüz postkolonyal eseri arasında zikredilmektedir (Köşeli, 2013, s. 778).

Romanın yayımlandığı 1966 yılında, Sudan çalkantılı bir süreçten geçmektedir, halk askeri rejimi devirmiş; yönetim biri komünist diğeri İslamcı iki grubun eline geçmiştir. Komünistler, bu eseri anti-komünist olarak sınıflandırılan “Hivâr” dergisinde yayımlandığı ve yazarının kolonici söylemin hâkim olduğu BBC’de görev alması gibi gerekçelerle reddetmiştir (Salih, 2016, s. 6). İslamcı grupsa içeriği İslam dinine aykırı olduğu gerekçesiyle kabul etmemiştir (Ayyıldız, 2018, s. 665).

Kitap, uzun bir dönem Mısır’da ve Körfez ülkelerinde yasaklılar listesine alınsa da bu hamle kitabın önünü kesmeye yetmemiştir. İlk olarak Denys Johnson-Davies tarafından Arapçadan İngilizceye çevrilmiş; bu çevirinin ardından tanınırlığı artan eser, yirmiden fazla dile tercüme edilmiştir (Salih, 2016, s. 8-9). Eserin Arapçadan Türkçeye çevirisi Adnan Cihangir tarafından yapılarak 2011 yılında Ayrıntı Yayınları tarafından basılmıştır.

Şahıs kadrosu bakımından oldukça zengin olan romanın başkarakteri Mustafa Said ve adı zikredilmeyen anlatıcıdır. Anlatıcı, yedi yıl boyunca Avrupa’da eğitim aldıktan sonra Sudan’daki köyüne dönen bir gençtir. Köyüne döndüğünde pek çok şeyi bıraktığı gibi bulsa da onun dikkatini köye kendisinin gidişinden sonra yerleşen bir yabancı çeker. Adı Mustafa Said olan yabancı, köye beş yıl önce yerleşmiş, köyden biriyle evlenmiş, iki çocuğu olmuş ve köy halkının güvenini kazanarak sıradan bir hayat sürmeye başlamıştır. Anlamlandıramadığı bir şey, anlatıcıyı Mustafa Said’e doğru çekmektedir. Mustafa’nın tuhaf halleri anlatıcının merakını cezbettikçe onu gözlemlemeye başlar ve aslında Mustafa Said’in sıradan bir köylüden ziyade Avrupa’da eğitim almış, üstün zekâlı, gizemli biri olduğu ortaya çıkar. Mustafa, anlatıcıya, çocukluğundan başlayarak hayatını, Avrupa’daki yaşamını ve kadınlarla karmaşık ilişkilerini anlatır.

Bu konuşmanın ardından bir gün Mustafa, anlatıcıyı çocuklarına vasi tayin edip gizemli odasının anahtarını da ona bırakarak tarlada çalıştığı sırada sel sularına kapılır ve ortadan kaybolur. Mustafa’nın ölümüyle birlikte karısı Husna, Waad Reis adındaki yaşlı bir adamla babası tarafından zorla evlendirilir. Waad Reis’in kendisine tecavüz etmeye kalkması üzerine önce adamı bıçaklar ve ardından bıçağı kalbine saplayarak intihar eder. Tüm bu olayların ardından anlatıcı, Mustafa’nın gizemli odasına girer, odadaki evrakları ve kitapları karıştırarak her şeyi öğrenir. Yaşadıkları karşısında tüm benliği altüst olan anlatıcı odayı ateşe verir ve kendini Nil nehrinin azgın sularına bırakır. Ölmekle kalmak arasındaki ikilemle bir süre boğuşsa da kalıp mücadele etmeye karar verir.

Tayyib Sâlih bu eserinde Doğu-Batı ikilemini, sömürgeleştirilen halkların yaşadığı kimlik krizini, kadınların toplum tarafından yok sayılmasını, erkek egemen düzenin sonuçlarını akıcı bir dille anlatmıştır. Eser, Sudan halkının yaşamına ışık tutmakta, Sudan köy hayatını okura yalın bir dille sunmaktadır.

Sâlih’in bu önemli eseri daha önce Yusuf Köşeli (Köşeli, 2013) tarafından postkolonyal perspektiften incelenmiş; Esat Ayyıldız (Ayyıldız, 2018) tarafından edebî tahlili yapılmıştır. Celal Turgut Koç’sa (Koç, 2017) Sâlih’in romanlarında geçen kadın karakterleri ele aldığı makalesinde Mevsimu’l-Hicre ile’ş-Şimâl’deki kadın karakterleri de analiz etmiş; Zelal AlJaji (Aljaji, 2002) tarafından mekân ve feza kavramı üzerinden ele alınmıştır. Meryem Kılıç (Kılıç,

2020) tarafından Oryantalist ve Oksidentalist bakış açısıyla analiz edilmiştir. Bu çalışmada da eser kültürel ögeler ve çevirileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Kuramsal çerçeve

Kültürel ögelerle ilgili çeviribilimciler tarafından ortaya koyulmuş farklı tasnifler ve stratejiler bulunmaktadır. Bu çalışmada Tayyib Sâlih'in *Mevsimu'l-Hicre ile Ş-Şimâl* adlı eserindeki kültürel ögeler Peter Newmark'ın kültürel ögeler tasnifi ve Javier Franco Aixelá'nın çeviri stratejileri temel alınarak incelenmiştir.

Peter Newmark'ın kültürel ögeler tasnifi

Peter Newmark, *Translation and Culture* başlıklı makalesinde kültürü, “belirli bir coğrafyada yaşayan halkın, dil ile sınırlandırılmış ve tek bir dille ifade edilen yaşam biçimi ve çevresini kuşatan unsurlar” şeklinde tanımlamaktadır. Newmark'ın tanımı, dil ve kültür arasındaki ilişkiye vurgu yapması bakımından önemlidir. Kültürü çeviri perspektifinden ele alan Newmark, bunu çevirinin önündeki en büyük engel olarak gördüğünü belirtmektedir (Newmark, 2010, s. 172). Kültürel ögelerin çevirisinde, diğer bir dil ve kültürde karşılığının bulunmaması veya iki kültür arasındaki farklılar sebebiyle zorluklar yaşanması olasıdır (Taş, 2017, s. 5). Kültürel ögelerin neler olduğunun tanımlanması ve tasnifi, bu zorluklara çözüm üretilebilmek için gerekli bir adım olarak nitelenebilir. Bu minvalde Newmark, dil, kültür ve çeviri konusunu ilk olarak 1988 yılında yayımlanan *A Textbook of Translation* adlı eserinde incelemiş ve kültüre özgü ögeleri beş kategoriye ayırarak “1. Ekoloji, 2. Maddi kültür, 3. Sosyal kültür, 4. Kurumlar, gelenekler, kavramlar, 5. Jestler, mimikler ve alışkanlıklar” şeklinde sınıflandırmıştır (Newmark, 1988, s. 103). Ancak 2010 yılında yayımladığı *Translation and Culture* başlıklı makalesinde önceki tasnifini gözden geçirmiş ve kültürel ögelerin çevirilerine dair stratejiler önermiştir (Newmark, 2010). Kültürel ögeleri altı başlık halinde sınıflandırmıştır (Newmark, 2010, s. 175):

1. Çevre: Jeolojik ve coğrafi çevre.
2. Kamu Hayatı: Politika, hukuk ve yönetim.
3. Sosyal Yaşam: Ekonomi, meslekler, sosyal refah, eğitim, sağlık.
4. Kişisel yaşam: Yiyecekler, içecekler, kılık kıyafet, barınma ve ev eşyaları.
5. Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler: Yavaş alkışlama, masaya vurarak alkışlama gibi gelenekler, futbol gibi sosyal etkinlikler ve bunlara bağlı ulusal deyimler.
6. Kişisel Merak ve Tutkular: Müzik, din, şiir ve bunlara bağlı kurum ve kuruluşlar.

Kültürel ögeler, birbirinden ve dildeki diğer ifadelerden kolaylıkla ayırt edilebilir ancak bir ifadenin kültürel öge olarak ifade edilebilmesi özgünlüğüne bağlıdır. “Dağ”, “ayakkabı”, “bina” gibi sıradan ve genel ifadeleri kültürel öge olarak saymak doğru değildir (Yeşilyurt, 2023, s. 28).

Bu makalede Newmark'ın son tasnifi üzerinden kültürel ögeler belirlenmiştir. Newmark'ın önerdiği stratejiler çalışmanın kapsamı dışında kaldığından çalışmada yer verilmemiştir.

Javier Franco Aixelá'ya göre çeviri stratejileri

Aixelá, kültürel ögelerin çevirileriyle ilgili stratejileri “Koruma (Conservation)” ve “Değiştirme (Substitution)” olmak üzere iki temel kategoriye ayırarak incelemektedir. Bu iki kategoriyi kendi içerisinde başlıklara ayırmıştır (Aixelá, 1996, s. 61). Bunlar:

Koruma (conservation)

Koruma; kaynak metindeki kültürel öğelerin yabancılık unsurunu koruyarak erek dile aktaran stratejilerdir. Aixelà, koruma başlığı altında aşağıdaki stratejileri sıralamaktadır (Aixelà, 1996, s. 61-62):

1. Tekrarlama (repetition)

Çevirmen, kaynak metindeki bir ifadeyi, erek metne aynı şekilde (tekrar yoluyla) aktarır. Alfabelerin farklı olduğu Arapça ve Türkçe gibi dillerde bu stratejinin uygulama sıklığı oldukça azdır.

2. Ortografik uyarlama (orthographic adaptation)

Kaynak metindeki ifadenin erek dilin alfabesiyle yazılmasıdır, transkripsiyon olarak da adlandırılmaktadır. Arapça-Türkçe dil çiftleri arasında en sık kullanılan stratejilerden biridir.

3. Dilsel (kültürel olmayan) çeviri (linguistic (non-culturel) translation)

Kaynak dildeki kültürel ögenin erek dilin yapısına uygun olarak birebir çevrilmesidir.

4. Metin dışı açıklama (extratextual gloss)

Çevirmenin, erek metne aktardığı ifadeyi anlaşılır kılmak amacıyla dipnot, son not, sözlük eklemesi veya italik gösterme vb. şekillerde açıklamasıdır.

5. Metin içi açıklama (intratextual gloss)

Çevirmenin, doğrudan kaynak dildeki ifadeye ekmeler yaparak açıklaması veya parantez içinde açıklamalar yapmasıdır.

Değiştirme (substitution)

Değiştirme; kaynak metindeki öğelerin erek kültüre yaklaştırıldığı veya tamamen erek kültüre uygun bir ifade ile değiştirildiği stratejilerdir. Bu stratejiler şu şekilde sıralanmıştır (Aixelà, 1996, s. 63-64):

1. Eşanlamlılık (synonymy)

Çevirmenin, kaynak metinde çokça tekrar edilen bir ifadeyi tekrara düşmemek için geçtiği bir başka yerde eşanlamlısıyla aktarmasıdır.

2. Sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)

Kaynak kültürdeki ögenin erek kültür okuyucusuna daha yakın geleceği düşünülen başka bir ifade ile karşılanmasıdır. Arap kültürüne özgü bir kıyafet olan “غتره”, genellikle Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinde erkeklerin taktığı bir tür başörtüdür. Bu ifadenin “sarık” şeklinde Türkçeye aktarılması örnek verilebilir. Bu stratejide öge tamamen erek kültüre uyarlanmaz, erek okura daha tanıdık gelecek şekilde çevrilir.

3. Mutlak evrenselleştirme (absolute universalization)

Kaynak kültürdeki ögenin erek kültürde karşılığı olmadığı veya yabancı öge kullanılmak istenmediğinde ifadenin nötrleştirilmesidir. Pirinç, et ve baharatlarla yapılan bir Arap yemeği “كبة” nin, “pilav” şeklinde Türkçeye çevrilmesi bu stratejiye örnek gösterilebilir.

4. Yerileştirme (naturalization)

Kaynak kültürdeki ögenin, erek kültürdeki ögeyle aktarılmasıdır. Kuzu eti ve pirinçle yapılan geleneksel Arap yemeği “مندي” nin, Türkçeye “kuzu tandır” şeklinde çevrilmesi örnek verilebilir.

5. Silme (deletion)

Çevirmenin çeşitli sebeplerle kaynak metindeki ögeyi erek metne aktarmayarak metinden çıkarmasıdır.

6. Özerk yaratım (outonomous creation)

Çevirmenin kaynak metinde olmayan ancak erek metinde olması gerektiğini düşündüğü erek kültüre özgü bir ögeyi metne eklemesidir.

Metindeki kültürel ögelerin karşılaştırmalı metin analizi

Analizde kaynak metin olarak eserin 1997 yılında Beyrut'ta Dâru'l-Cîl yayınlarından yayımlanan kitap esas alınmıştır (Sâlih, 1997). Erek metin olarak Adnan Cihangir'in çevirdiği 2016 yılında Ayrıntı Yayınları'ndan basılan eser kullanılmıştır (Salih, 2016).

Çevre

Tablo 1. Örnek-1

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
فكرت في القاهرة ونحن في وادي الحلفا (s.32).	Wadi Halfa'dan geçerken Kahire'yi düşündüm (s.31).	Ortografik Uyarlama	Çevre

Yukarıdaki örnekte Sudan'ın kuzeyinde bulunan bir şehrin ismi olan “وادي الحلفا” ortografik uyarlama stratejisi kullanılarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

Tablo 2. Örnek-2

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
"نعم. هذا أنا. وجهي عربي كصحراء الربع الخالي، ورأسي أفريقي يمور بطفولة شريرة (s.50)."	“Evet, ben böyleyim. Yüzüm Rubülhali Çölü kadar Arap ama kafam Afrikalı ve bir sürü yaramaz çocuk dolu (s.44)”.	Ortografik uyarlama	Çevre

Örnek-2’de dünyadaki en büyük dördüncü çöl olan “صحراء الربع الخالي (Rub‘u’l-Hâlî çölü)” korunarak ortografik uyarlama stratejisiyle erek dile aktarılmıştır.

Tablo 3. Örnek-3

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
وقفت عند باب دار جدي في الصباح، باب عتيق من خشب الحراز، ولاشك أنه استوعب حطب شجرة كاملة (s.88).	Sabah dedemin kapısının önünde, şüphesiz bütün bir haraz ağacından yapılmış o büyük ve eski kapıda durdum (s.73).	Ortografik uyarlama, metin içi açıklama	Çevre

Yukarıdaki örnekte geçen “الحراز” Sudan ve Batı Afrika’da yetişen, dikenli ve uzun ömürlü bir ağaç türüdür. Bölgedeki diğer ağaçların aksine yağmur zamanı yapraklarını döken ağaç, bu özelliği sebebiyle mesellere konu olmuş, şiirlerde zikredilmiş, resimleri çizilmiş ve Sudan kültürünün önemli simgelerinden biri olarak sanatsal ve edebî pek çok eserde yerini almıştır (al-ain.com, 2025). Çevirmen, Sudan kültüründe önemli bir yer tutan bu ağacı ortografik uyarlama stratejisiyle erek dile aktarmış ancak okura “harazın” bir ağaç türü olduğunu belirtmek için metin içi açıklamaya başvurmuştur.

Tablo 4. Örnek-4

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
إنه ليس شجرة سنديان شامخة وارفة الغروع في أرض منت عليها الطبيعة بالماء والخصب، لكنه كشجيرات السيلال في صحارى السودان (s.92).	O, dalları verimli, doğanın bol su ve bereket sunduğu uzun bir meşe ağacı değil, daha çok Sudan'ın çöllerindeki sayal çalılarına benziyor (s.76).	Ortografik uyarlama	Çevre

“Sayal”, çöl iklimine ait dikenli ve uzun ömürlü bir bitkidir. Tayyib Sâlih, bu çalıları kitabında kalın kabuklu, dikenli ve çok az suyla yaşayan bir tür olarak anlatmakta ve dedesiyle özdeşleştirmektedir (Sâlih, 1997, s. 92). Çevirmen, çevreye ait bu kültürel ögeyi ortografik uyarlama ile Türkçeye aktarmıştır.

Kamu hayatı

Tablo 5. Örnek-5

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
وصل بنا الحديث إلى موضوع الزواج المختلط (s.69-70).	Yabancılarla evlilik konusunu konuşmaya başladık (s.59).	Yerlileştirme	Kamu hayatı

“المختلط” kelimesi “karışık, karma” anlamlarına gelmektedir. “الزواج المختلط” tamlaması birebir çevrildiğinde “karma evlilik” şeklinde aktarılabilir. Sudanlı olmayan biriyle Sudanlı birinin evlenmesini ifade etmektedir. Çevirmen, yerlileştirme stratejisi ile kültürel ögeyi erek dile çevirmiştir.

Sosyal yaşam

Tablo 6. Örnek-6

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
ترك ... وتسعمائة وسبعة وثلاثين جنيهها وثلاثة قروش وخمسة ملاليم نقدا (s.71).	Dokuz yüz otuz yedi pound, üç kuruş ve beş milyem nakit para bıraktı (s.60).	Sınırlı evrenselleştirme, dilsel çeviri	Sosyal yaşam

Kaynak metinde para birimleri metin içinde sıralanmıştır. Çevirmen, “جنيه” kelimesini sınırlı evrenselleştirme stratejisiyle erek dile aktarmış, “pound” şeklinde erek kültüre daha tanıdık gelecek bir para birimiyle çevirmiştir. “ملاليم” kelimesi “مليم” kelimesinin cemisidir, Arapça sayılarla ilgili kurallar gereği metinde kelimenin cemi hali kullanılmış olsa da Türkçeye para birimi şeklinde “milyem” şeklinde aktarılmıştır. Sudan para birimi olan “قرش” ve “ملاليم” kelimelerinin çevirisinde dilsel çeviri kullanılmış, sözlükteki karşılığıyla birebir çevrilmiştir.

Tablo 7. Örnek-7

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
وكنا نطلق عليه، بتخليط من الإعجاب والحق " الإنكليزي الأسود" (s.67).	Hayranlık ve gazez birleşince de ona “zenci İngiliz” lakabını takmıştık (s.57).	Yerlileştirme	Sosyal Yaşam

“أسود” kelimesinin sözlükteki ilk anlamı “siyah, kara”dır. Ancak insanı ifade eden sözcüklerle eşdizim oluşturduğunda “zenci” anlamının ön plana çıktığı görülmektedir. “Zenci” kelimesinin erek kültürde sık kullanılmasının ve taşıdığı anlam yoğunluğunun çevirmenin tercihinde etkili olduğu varsayılırsa çevirmenin dilsel bir çeviriden ziyade yerlileştirmeye uygun bir çeviri gerçekleştirdiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Tablo 8. Örnek-8

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
دخلت غرفة نومي بتولا بكرا، وخرج منها تحمل جرثوم المرض في دمها (s.45).	Yatak odama girdiğinde saf bir bakireydi ama yatak odamdan çıkarken kendini yok etme mikrobunu taşımaya başlamıştı bile (s.41).	Dilsel çeviri	Sosyal Yaşam

Örnekte Arap toplumunda daha önce hiç cinsel deneyim yaşamamış kadınları tanımlamak için kullanılan “بتول” kelimesi erek dildeki birebir karşılığı ile aktarılmış, dilsel çeviri stratejisi uygulanmıştır. Her iki kültürde de benzer tanımlamanın bulunması çeviriyi kolaylaştırmıştır.

Tablo 9. Örnek-9

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
"هل أنستك إقامتك الطويلة في انجلترا العربي، أم تحسب أننا خواجهات؟" (s.22).	"İngiltere’de Arapçayı unutacak kadar çok mu kaldın yoksa bizim İngilizleştigimizi mi sanıyorsun?(s.23).	Sınırlı evrenselleştirme	Sosyal Yaşam

“خواجه” kelimesi “batılı veya yabancı erkekleri ifade eden bir hitap” olarak tanımlanabilir (almaany, 2025). “خواجهات” kelimesi bu kelimenin cemisidir. Çevirmen genel anlamda batılı erkekleri ifade eden bu unvanı “İngilizleşmek” şeklinde daha özel ve okurca daha anlaşılır bir şekilde çevirmeyi tercih etmiştir. Kaynak kültürdeki nüans çeviride kaybolmuş, öge daha anlaşılır olsa da kapsamı daraldığından çeviride sınırlı evrenselleştirme uygulandığı düşünülmektedir.

Kişisel yaşam

Tablo 10. Örnek-10

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
منقسم إلى جزئين كبقية البيوت، جزء للنساء والقسم الذي فيه "الديوان" للرجال (s.17).	Diğer evler gibi burası da ikiye bölünmüştü. Evin bir kısmı kadınlara ayrılmıştır; diğer tarafında da erkekler için sedir konmuş bir misafir odası vardı (s.20).	Dilsel çeviri, özerk yaratım	Kişisel yaşam

“الديوان” kelimesi Arapça-Türkçe sözlükteki karşılığıyla dilsel çeviri stratejisi kullanılarak erek dile aktarılmıştır. Kaynak metinde olmayan “misafir odası” ifadesi cümlelerin bağlamına uygun olarak özerk yaratım stratejisi izlenerek metne eklenmiştir.

Tablo 11. Örnek-11

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
جلابيبهم نظيفة ولكنها غير مكوية، عمامهم أكثر بياض من جلابيبهم (s.79).	Entarileri temiz ama ütüsüz, sarıkları entarilerinden daha beyaz (s.66).	Yerlileştirme, dilsel çeviri	Kişisel yaşam

“جلابيب”, “جلباب” kelimesinin cemisidir. Arap erkeklerin giydiği genelde beyaz renkli bol ve uzun elbiseleri ifade etmektedir. Çevirmen, Arap toplumuna özgü bu kıyafeti yerlileştirerek “entari” şeklinde çevirmiştir. “عمام” ise “عمامة” kelimesinin cemisidir, Türkçeye dilsel çeviri stratejisi izlenerek birebir karşılığı ile aktarılmıştır.

Tablo 12. Örnek-12

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
وتتطلق صفارة مبجوحة، سيشمعها أهلي ولاشك في دورهم وهم يشربون قهوة الضحى (s.79).	Rahatsız edici bir vapur düdüğü öter ve evlerinde gün ortası kahvelerini içen insanlar tarafından mutlaka duyulur sesi (s.66).	Sınırlı evrenselleştirme	Kişisel yaşam

Sudan ve Nil kıyısındaki halklara özgü bir alışkanlık olan “قهوة الضحى” gün doğumundan öğle ezanından öncesine kadar içilen kahveyi ifade etmektedir. “ضحى” Türkçeye “kuşluk vakti” olarak çevrilebilir ancak çevirmen burada erek kültürde kültürel karşılığı bulunmayan ifadeyi daha anlaşılır hale getirmek için daha genel bir vakit olan “gün ortası” ile erek dile aktarmıştır. Sınırlı evrenselleştirme stratejisine başvurulduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 13. Örnek-13

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
...نشرب عصير التمر هندي (s.35).	...Hint hurması demirhindi şerbeti suyu içerdik (s.33).	Metin içi açıklama	Kişisel yaşam

Kaynak metinde “عصير التمر هندي” ifadesi geçmektedir, bu ifadenin Türkçeye birebir çevirisi “Hint hurması suyu”dur. Hint hurmasıysa Türk kültüründe “demirhindi” olarak adlandırılmakta ve şerbeti Osmanlı kültüründen gelen bir içecek olarak sıklıkla tüketilmektedir. Çevirmen, Türk kültürüne ait bu isimlendirmeyi ve şerbeti metnin dilsel çevirisine metin içi açıklama olarak ekleyerek erek kültüre daha yakın bir metin ortaya koymuştur.

Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler

Tablo 14. Örnek-14

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
ثم زغردت. (s.154).	Sonra sevinç zılgıtı atmaya başladı. (s.123).	Metin içi açıklama	Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler

“زغرد” “zılgıt çaldı” anlamına gelen bir mazi fiildir. “Zılgıt”, iki farklı anlama gelmektedir: “1- azarlama, 2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin bazı yerlerinde genellikle düğünlerde eğlenmek amacıyla dili ağız içinde değişik bir biçimde oynatarak ahenkli bir ses çıkarma (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2025)”. Kaynak metnin bağlamından anlaşıldığı üzere kelime ikinci anlamda kullanılmıştır. Çevirmenin bu ayrımı göstermek adına kaynak metinde olmayan “sevinç” kelimesini açıklama olarak eklediği ve metin içi açıklama stratejisine başvurarak çevirisini gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Tablo 15. Örnek-15

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
ولكن محجوبا حلف عليه بالطلاق. مرة أخرى لاحظت سحابة التبرم تتعقد ما بين عينيه (s.19).	Mahcub, “ölümü gör” diye yemin edince, Mustafa’nın kaşlarındaki o kızgınlık kırışıklığının gölgesini bir kez daha gördüm (s.21-22).	Yerileştirme	Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler

“حلف عليه بالطلاق” Sudan ve Mısır’da sık kullanılan bir yemin ifadesidir. Kişinin bir şeyi yapacağını veya yapmayacağını kesin bir dille ifade eden, yapmasını veya yapmamasını talep eden bir anlam içerir. Türkçeye “boşanma üzerine yemin etti” şeklinde birebir çevrilebilir. Kast edilen anlam, kişinin eylemi yaptığında veya yapmadığında eşini boşaması üzerine yemin etmesidir (Besrâha, 2025). Türk kültüründe karşılığı bulunmayan bu yemini çevirmen erek kültürde benzer bir kesinlik ifadesi olan “ölümü gör” yemini ile aktarmış, yerileştirme stratejisine başvurmuştur.

Tablo 16. Örnek-16

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
أنتم ملح الأرض (s.122).	...dünyanın tuzu biberisiniz (s.97).	Yerileştirme	Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler

Örnekteki Arapça cümlelerin birebir çevirisi “Sizler dünyanın tuzusunuz” şeklindedir. Çevirmen cümleyi erek kültürde sık kullanılan “tuzu biberi olmak” deyimıyla yerleştirmeye uygulayarak çevirmiştir.

Kişisel merak ve tutkular

Tablo 17. Örnek-17

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
لعلنا نؤمن بالخرافات الذكراها، لكنه يؤمن بخرافة جديدة (s.75).	Belki de bahsettiği hurafelere gerçekten inanıyorduk ama o da daha yeni çağdaş bir hurafeye inanıyordu (s.63).	Dilsel çeviri	Kişisel merak ve tutkular

“خرافة” her iki kültürde de var olan, halk arasındaki yaygın batıl inançları ifade eden bir kelimedir. Çevirmen Türkçeye yerleşmiş olan bu ifadeyi dilsel çeviri stratejisiyle koruyarak aktarmıştır.

Tablo 18. Örnek-18

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
إنه يحضر صلاة الجمعة في المسجد بانتظام (s.11).	Cuma namazlarında düzenli olarak camiye gidiyormuş (s.16).	Dilsel çeviri	Kişisel merak ve tutkular

Yukarıdaki örnekte Türk ve Arap kültürünün benzer yönlerini gösteren iki dini ifade peş peşe sıralanmıştır. Çevirmen erek kültürde birebir karşılığı bulunan bu kültürel öğeleri dilsel çeviriyle birebir karşılığını vererek çevirmiştir.

Tablo 19. Örnek-19

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
بعد هذا يومين، كنت وحدي أقرأ وقت القيلولة (s.11).	İki gün sonra bu defa ben evde Kur'an okuyordum (s.16)	Özerk yaratım, silme	Kişisel merak ve tutkular, Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler

Kaynak metinde “أقرأ” fiili kullanılmış, fiil “okuyorum” anlamına gelmektedir. Fiilden önce gelmiş olan “كنت” fiilin anlamını şimdiki zamanın hikâyesine dönüştürerek “okuyordum” anlamı verir. Kaynak metinde okuma eylemi geçse de ne okunduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Çevirmen, kaynak metinde olmayan “Kur'an” ifadesini erek metne eklemiş özerk yaratım stratejisi uygulamıştır. “وقت القيلولة” öğle ve ikindi arasındaki vakte işaret eden bir zaman ifadesidir. Sıcak coğrafyalarda havanın en sıcak olduğu bu vakitte kısa bir süre uyumak bir gelenektir. Çevirmen, metnin bağlamında önemli bir yer tutan bu ifadeyi çeviriden silmiştir.

Tablo 20. Örnek-20

Kaynak Metin	Erek Metin	Uygulanan Strateji	Kültürel Öge Türü
كان آدم وحواء سقطا لتوهما من الجنة (s.72).	Adem ve Havva cennetten yeni düşmüştü sanki (s.60).	Dilsel çeviri	Kişisel merak ve tutkular

İslam dinine ve kültürüne ait ifadeler her iki kültürde çoğu zaman ortaktır. Çevirmen bu ifadeleri dilsel çeviri stratejisi ile birebir çevirerek erek dile aktarmıştır. Türkçede de aynı kelimelerle ifade edilen bu öğelerin çevirisini, ortografik uyarılama olarak değerlendirmenin yanlış olacağı düşünülmektedir. Çünkü bu kelimeler her ne kadar Arapça kökenli olsa da artık Türkçenin bir parçasıdır.

Sonuç

Kültürel öğeler, çevirmenin çeviri sürecinde karşılaştığı engeller arasındadır. Çevirmen bu engelleri her iki dile ve kültüre olan hâkimiyeti sayesinde alacağı kararlarla aşmaktadır. Kültürel

öğeler, bu çalışmada Peter Newmark'ın 2010 yılında yayımladığı *Translation and Culture* başlıklı makalesindeki tasnife göre kategorize edilmiştir. Kaynak metinden seçilen kültürel öğeler karşılaştırmalı analiz edilmiş ve Franco Javier Aixelá'nın çeviri stratejileri üzerinden yorumlanmıştır.

Çevre kategorisine giren örneklerin çevirisinde çevirmenin koruma stratejisine bağlı kalarak çeviri yaptığı, kaynak kültüre özgü yer ve tür isimlerini ortografik uyarlama ve metin içi açıklama stratejiyle erek dile aktardığı görülmüştür. Kamu hayatı, sosyal yaşam ve kişisel yaşam kategorilerinde incelenen örneklerde çevirmen, hem koruma hem de değiştirme stratejilerini kullanmıştır. Kültürel ögenin erek dilde birebir karşılığının olduğu durumlarda dilsel çeviri, kültürel mesafenin arttığı durumlardaysa yerlileştirme ve sınırlı evrenselleştirme stratejilerine başvurmuştur. Gelenek-görenek ve sosyal etkinliklerle ilgili örneklerde genellikle çevirmenin sınırlı evrenselleştirme ve yerlileştirme stratejilerinden faydalandığı belirlenmiştir. Kişisel merak ve tutkulara ait örneklerdeyse çevirmenin daha çok dilsel çeviri yöntemine uygun çeviriler gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalı analiz sonucunda çevre kategorisindeki öğeler dışında çevirmenin kültürler arasındaki mesafeyi göz önünde bulundurarak benzerlik arz eden öğeleri koruma; kültürel farklılıkların arttığı öğeleriye değiştirme stratejisine göre çevirdiği çıkarımı yapılabilir. İncelenen örneklerde tekrarlama, eşanlamlılık ve mutlak evrenselleştirme stratejilerinin kullanılmadığı belirlenmiştir. Ayrıca analiz sırasında Arap ve Türk kültürü arasındaki dinî, coğrafi ve tarihî müsterekler sebebiyle benzer pek çok öge olduğu görülmüştür. Bu benzerliklerin iki dil arasındaki çevirilerde kültürel öğelerin aktarımını kolaylaştırdığını söylemek mümkündür.

Extended Abstract

Literary texts are fundamental resources that reflect the language and culture of the society in which they originate. In this context, the translator's role gains even greater importance, as they must master not only two languages but in the meantime navigate between two cultures. Considering all these features, the inherent complexity of literary translation becomes more apparent. In translation studies, cultural expressions which frequently appear in literary texts are termed as "culture-specific items." While some of these elements may exhibit similarities across societies, they are generally unique to a particular culture, and as such, may evoke different associations or appear entirely unfamiliar in the target culture. Cultural elements, recognized as one of the primary challenges translators face, have been the subject of extensive research, leading to the proposal of various strategies for their translation. Identifying the strategies employed in translating these cultural items serves as a guiding principle for subsequent translations. Furthermore, it enables the determination of cultural similarities and differences between two cultures. Such analyses are valuable for emphasizing the cultural dimension of language and translation, and for illustrating, through examples, which translation is more than a mere linguistic transfer.

This study, which addresses the strategies used to translate culture-specific items from Arabic into Turkish, selected Tayeb Salih's novel, *Mawsim al-Hijra ila al-Shimal* (Season of Migration to the North), as its object of analysis. Lauded as a genius of the Arabic novel, Tayeb Salih's work was chosen as the most important Arabic novel of the 20th century by the Arab Academy of Literature in 2001. Additionally, recognized as one of the leading hundred postcolonial works of the 20th century, the novel eloquently addresses themes such as the East-West dichotomy, identity crises experienced by colonized peoples, women's roles in society, and

the consequences of patriarchal structures. The work reflects all facets of Sudanese life, presenting the Sudanese village experience to the reader in a plain yet compelling narrative. The novel's rich inclusion of numerous cultural items specific to Sudanese and Arab cultures was a key factor in its selection for this study. For the analysis, the 1997 edition published by Dar al-Jil in Beirut was used as the source text, while Adnan Cihangir's Turkish translation, published by Ayrıntı Yayınları in 2016, served as the target text.

In this study, cultural items were categorized according to Peter Newmark's classification in his 2010 article titled *Translation and Culture*. Selected cultural items from the source text were comparatively analyzed and interpreted through the view of Franco Javier Aixelá's translation strategies. Following an introduction providing background information on the author and the work, the theoretical framework of the study was outlined. The identified cultural items from the source text were grouped into categories conforming to Newmark's taxonomy. A comparative textual analysis was then conducted to determine how these selected cultural items were transferred into the target text, and the specific strategies employed were identified. The findings derived from the analysis were interpreted by using a descriptive method. The aim of this research is to ascertain the strategies utilized in translating cultural items pertinent to Arab culture into Turkish and to analyze the cultural distance between the two cultures. Furthermore, this research endeavors to elucidate both the differences and the similarities among the source, target languages, and cultures.

The comparative analysis revealed that for examples categorized under Newmark's "ecology" classification, the translator consistently adhered to preservation strategies, transferring place and species names specific to the source culture into the target language through orthographic adaptation and intratextual gloss. Beyond the ecology category, it was observed that the translator tended to apply conservation strategies for culturally similar items while employing substitution strategies for items where cultural differences were more pronounced. Strategies such as repetition, synonymy, and absolute universalization were not identified in the analyzed examples. Moreover, the analysis highlighted numerous cultural similarities between Arabic and Turkish cultures, attributable to their shared religious, geographical, and historical backgrounds. These common points are presumed to facilitate the transfer of cultural items in translations between two languages.

Kaynakça

- Aixelá, J. F (1996). Culture-specific items in translation. Román Álvarez, M. Carmen-África Vidal (Ed.), In *Translation, Power, Subversion*, pp. 52-78. Multilingual Matters.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, N. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. İmge Kitabevi.
- Aljaji, Z. (2002). Fedâ'u'l-medîne fi rivâyeti "Mevsimu'l-Hicre ile'ş-Şimâl" li't-Tayyib Sâlih. *Şarkiyat Mecmuası*, (16), 453-471.
- Ayyıldız, E. (2018). Et-Tayyib Sâlih'in "Mevsimu'l-Hicre İle'ş-Şemâl" adlı romanının tahlili. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58 (2), 662-689.

- Cibril, T. (1997). *'Ala' al-darb me'a'l-Tayyib Şâlih: melâmiḥ min mîra zâtiyya*. Merkez al-Dirâsât al-Sûdâniyya.
- es-Sekût, H. (2015). *Kâmûsu'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*. Kahire: Hey'etu'l-Misriyyeti'l-Amme li'l- Kitâb.
- et-Tayyib, H. E. (2001). Mukaddime. H. E. et-Tayyib (Ed.), *et-Tayyib Sâlih: Dirâsât nakdiyye* (ss. 9–18). Beyrut: Riad er-Rayyes Books.
- Hicâzî, A. A. (2015). Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl. H. M. Ğâzî (Ed.), *et-Tayyib Sâlih Siyre ve Şehâdât min Mehattâti'l-'Umr* (s. 141-164). Vikâletu's-Sahâfeti'l-'Arabiyye "Nâşirûn".
- Kılıç, M. (2020). Tayyib Salih'in "Kuzeye Göç Mevsimi" Romanında Oryantalist ve Oksidentalist Bakış Açısı. *Nûsha*, 97-116.
- Koç, C. T. (2004). *Tayyib Şâlih ve romancılığı*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Koç, C. T. (2017). Tayyib Sâlih'in romanlarındaki kadın karakterler. *Şarkiyat Mecmuası*, (29), 71-89.
- Köşeli, Y. (2013). Tayyib Sâlih'in Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl adlı romanında postkolonyal izlekler. *Turkish Studies*, 8 (8), 777-792. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5196>
- Laskar, A. (2022). Hayatu't- Tayyib Sâlih ve Segâfetuhu. *Sprin Journal of Arabic-English Studies*, 21-27.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice-Hall International.
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. Ed. B. Lewandowska-Tomaszczyk & M. Thelen. In *Meaning in translation*, pp.171-182. Peter Lang.
- Pekparlatır, S. (2020). Sudanlı yazar Et-Tayyib Sâlih'in Hafnetu Temr adlı kısa öyküsünün teknik ve tematik incelemesi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 20 (2), 547-568. <https://doi.org/10.33420/marife.770590>
- Sâlih, T. (1997). *Mevsimü 'l-hicre ile's-şimâl*. Dârü'l-Cîl.
- Salih, T. (2016). *Kuzeye göç mevsimi*. Çev. Adnan Cihangir. Ayrıntı Yayınları.
- Suçin, M. H. (2007). *Öteki dilde var olmak*. Multilingual.
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri. *HUMANITAS – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (10), 1-14. <https://doi.org/10.20304/humanitas.337060>
- Yener, F. (2017). Arap romanının dehası: Tayyib Sâlih, hayatı, eserleri ve modern Arap edebiyatındaki yeri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (58), 373-389.
- Yeşilyurt, A. (2023, Mart). *"Aşk-ı Memnu" Dizisinin Arapça Dublajında Kültürel Öğelerin Çevirisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İnternet kaynakları

- Aljazeera Culture (2025). <https://www.aljazeera.net/culture/2009/2/23/الطيب-صالح-سيرة-مبدع-عربي>. Erişim Tarihi: 14.03.2025
- al-ain.com. <https://al-ain.com/article/sudan-tree-autumn-rain>. Erişim Tarihi: 08.04.2025

almaany. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/الخوجة>. Erişim Tarihi: 09.04.2025

Besrâha. <https://besraha.com/65199>. Erişim Tarihi: 09.04.2025

Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 09.04.2025

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0